

θυμίζουμε καὶ ἀρκετές ἄλλες ἐπετείους μὲ διεξοδικὰ ἢ λιγοςέλιδα κείμενα ἢ καὶ μὲ σύντομα ἀλλὰ χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ γνωστὰ ἔργα (ὅπως αὐτὰ πού δημοσιεύονται στὸ τεύχος τοῦτο ἀπὸ βιβλία τοῦ Ντοστογιέφσκι). Φυσικά, δὲ θὰ ξεχάσουμε ὅτι ἐφέτος συμπληρώθηκαν τριάντα χρόνια κι ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ Γρηγορίου Ξενοπούλου. Καὶ μολονότι πολλές σελίδες τοῦ ἀφιερῶσαμε σὲ παλαιότερα τεύχη μας, ἔχουμε πολλὰ ἀκόμη νὰ ποῦμε γιὰ τὴν πολύπλευρη προσφορά του στὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα. Ἴσως μάλιστα ξανατυπώσουμε καὶ τὸ μεγάλο τεύχος πού τοῦ ἀφιερῶσαμε τὸ 1951. Ἐχει κι αὐτὸ ἐξαντληθεῖ ἀπὸ πολὺν καιρὸ, ὅπως κι ἄλλα ἀφιερῶματα τῆς «Νέας Ἑστίας».

X.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

ΗΡΩΔΕΙΟ — ΚΡΑΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ: «Ἁγία Ἰωάννα» τοῦ Μπέρναρντ Σῶ. Μετάφρ. Δημ. Κωνσταντινίδη. Σκηνοθ. Τάκη Μουζενίδη.

Ἀπὸ πολὺ παλιὰ παράσταση τοῦ ἔργου μου εἶχε ἀπομείνει μιὰ ἀμίμητη φράση — πού δὲν ἀκούστηκε ὡστόσο στὸ Ἡρώδειο: «Ἡ ἀπόφαση βγήκε, ἄς κάνουμε τώρα καὶ τὴ δίκη!» Ἀρκοῦσε τότε μὲ τὸ παραπάνω γιὰ νὰ δικαιώσει αὐτὸ τὸ μακρύτερο τροπάρι σπινθηροβόλου ὀρθολογισμοῦ. Μὰ ὅ,τι ἀδικεῖ σήμερα ἢ ὑποβαθμίζει, κατὰ τὴν ἔκφραση τῆς μόδας, τὸν Μπέρναρντ Σῶ, εἶναι ἐκεῖνο ἀκριβῶς πού τὸν ἀνέδειξε: ἡ εὐφυολογία του — τυπικὰ κιόλας «ἀγγλική». Τὸ αἰχμηρὸ χιούμορ του δὲν φαίνεται νὰ βρίσκει ἀποδέκτες στὸ σύγχρονο κόσμο μὲ τὸ θολωμένο νοῦ καὶ τὰ ταλανισμένα αὐτιά, ἀπ' τὸ σαματὰ μιᾶς πικρῆς καὶ ἄδειας καθημερινότητας. Τὸν ἀδικεῖ δηλαδὴ γιὰ τὴν, σὰν δεσπότην στοιχεῖο τοῦ θεάτρου του, μᾶς ἀναγκάζει νὰ τὸ κατατάσσουμε, ἐπιπόλαια, σ' ἓνα εἶδος πιὸ παρακμασμένο καὶ ἀπ' τὸ «θέατρο θέσης» ἢ ἰδεῶν — στὸ ὁποῖο ἐπίσης ἀνήκει. («Ἄν καὶ ἄτοπα θεωρεῖται σὰν ἓνα ξεχωριστὸ καὶ «ξεπερασμένο» αὐτὸ τὸ εἶδος, ἀφοῦ ὅλο τὸ γνήσιο θέατρο εἶναι θέατρο θέσης καὶ ἰδεῶν καὶ δὲν κρίνεται βέβαια μ' αὐτὴ τὴ βάση, ἀλλὰ ἀπ' τὸν τρόπο πού τις ἐκφράζει.» «Ὡστε νὰ φθάνει καὶ στὴν ἄκρη τῆς πέννας τοῦ σχολιαστῆ τοῦ ἔργου, αὐτὴ ἡ σαρκαστικὴ ἀποστροφή: «Ἡ ἀπόφαση βγήκε, ἄς κάνουμε τώρα καὶ τὴ δίκη!»».

Παρόλα αὐτά, ἡ ἐτυμηγορία, προκειμένου γιὰ τὴν «Ἁγία Ἰωάννα» δὲν εἶναι ἀπόλυτα καταδικαστική. Ὁ Σῶ βρίσκει τὴν εὐκαιρία νὰ τὰ πεῖ «ὄλα» καὶ λέει, ἀλήθεια, πάρα πολλὰ καὶ τὰ πλεῖστα παλαιὰ καὶ κοινότοπα σήμερα: τὰ ψευτοσοσιαλιστικά του, τὰ ἠθικολογικά του, τὴ διάσταση τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ νόμου τῆς Ἐκκλησίας κ.ἄ. Καὶ μὲ μιὰ διαλογικὴ διαλεκτικὴ ἐξουθενωτικὴ σὲ μᾶκρος, καθὼς «διευκρινίζει» ὅλες τις πτυχές πασίγνωστων πραγμάτων, ἐπὶ ζημιά συχνὰ τῆς ποιήσεως. Ἀλλὰ, ἂν παραμερίσουμε τις γραμματολογικὲς σχολαστικότητες, διαφεύγοντας τὴν παγίδα τοῦ «γερασμένου» εἶδους καὶ παραβλέψουμε τις

κάπως ἀνάμικτες καὶ ἐπισφαλεῖς «θέσεις» του — ὅπως, λογουχάρη, τὰ πολλὰ δοξαστικά τῆς θείας σοφίας — τὸ ἔργο ἔχει καὶ καθαρῶαιμες θεατρικὲς ἀρετές, πού τοῦ ἐξασφαλίζουν μιὰ καλὴ θέση στὸ «ζωντανὸ» δραματολόγιο: Μιὰ καλοζυγιασμένη δραματικὴ σύνθεση καὶ ἔντονα χρωματισμένους χαρακτῆρες, ἰδιαίτερα τῆς ἡρώιδας, ἂν μετριάσκει ἢ πολλὴ καὶ «σιδηρὰ» λογικὴ τῆς. Ἐπιπλέον, αὐτὸς ὁ μεγάλος «γκρινιάρης» ρίχνει ἓνα δυνατὸ φῶς στὰ πρόσωπα, ὥστε νὰ προβάλλουν ἀνάγλυφα τὰ ἔθνικα κουσούρια τους, χωρὶς νὰ χαρίζεται βέβαια στοὺς συμπατριῶτες του. Καὶ τὸ σπουδαιότερο: χάρη στὸ συγκεκριμένο ἱστορικὸ γεγονός, διαφεύγει ἐδῶ τὸ λάθος πού ἔκανε στὸ «Ὁ ἄνθρωπος καὶ τὰ ὄπλα», νὰ διακηρύξει μιὰ ὑπερμεγέθη ἰδέα — τὴν παραφροσύνῃ τοῦ πολέμου — μὲ «μικρὲς» ἀποδείξεις. Καὶ ἡ «Ἁγία Ἰωάννα» ἔχει βέβαια ἓνα σημαντικὸ νόημα: τὴν ἀποδεικνυόμενη πάντα ἠλίθια καὶ ἀτελέσφορη θυσία τῆς ἀλήθειας, στὴν ὅποια σκοπιμότητα. Ἀρχὴ πού, ὅταν ρυθμίζει τις μεταξὺ τῶν ἔθνων σχέσεις, ἔχει, ὅπως τὸ βλέπουμε στίς μέρες μας, μιὰ καταλυτικὴ ἐπίδραση στὴν κοινωνία καὶ στὰ ἄτομα. Εἶναι λοιπὸν κι' ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀποψη ἓνα «σύγχρονο» ἔργο. Καὶ τὸ δραματικὸ μέγεθος τοῦ θρύλου τῆς Παρθένας τῆς Ὀρλεάνης ἐπαρκεῖ γιὰ νὰ ἰσοροπήσει πρὸς τὸ εὐρὺ νόημά του. Ὑπάρχει δηλαδὴ ἡ ἀναγκαῖα ἐνότητα τῶν δύο ὀργανικῶν στοιχείων του. Καὶ στὸ κάτω κάτω, ἡ σάτιρα «συγχωρεῖ» κάποτε καὶ τὸ εὐφυολόγημα, ὅταν εἶναι, ὅπως ἐδῶ... εὐφυέστατο!

Μιὰ καὶ ἡ Νέα Ἑστία εἶναι ἄγνωστη στὸ Κ.Θ. Β.Ε., ἀπὸ τὴν προηγούμενη διεύθυνσή του, δὲν εἶχα τὴν εὐκαιρία, ἐδῶ καὶ πολὺν καιρὸ, νὰ μιλήσω γιὰ τις καλλιτεχνικὲς ἐπιτεύξεις του. Καὶ δὲν εἶναι δίκαιο φυσικά, νὰ κριθεῖ τὸ ποιοτικὸ ἐπίπεδό τους ἀπὸ μιὰ παράσταση. Ἀλλὰ ὅπως καὶ νάχει, ἡ παράσταση τῆς «Ἁγίας Ἰωάννας», εὐχάριστη, στὸ σύνολό της, σὰν ἓνα καλοκαιρινὸ λαϊκὸ θέαμα, δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξει τίποτα ἰδιαίτερο, χῶρια ἀπ' τὴν καλὴ ἐπίδοση κάποιων ἠθοποιῶν. Ὁ κ. Τ. Μουζενίδης... παλαιῶν ἀρχῶν σκηνοθέτης, ὑπέπεσε σὲ δυὸ συνηθισμένα στὴν περίπτωσή του, λάθη. Καὶ πρῶτα, δὲν κατορθώνει ν' ἀπολυτρωθεῖ ἀπὸ τὴν παραπλανητικὴ ἀλλὰ καὶ προδοτικὴ σαγήνη τοῦ ὑπέρθεάματος, ὅταν πρόκειται γιὰ «ἱστορικὸ» ἔργο — πού κατὰ κανόνα συνθλίβει ἢ συσκοτίζει τὸ λόγο, ἀκόμα καὶ ὅταν ἔχει μιὰ αὐτόνομη ἀξία. Καὶ εἶναι μεγαλύτερο τὸ ἀστόχημα, γιὰ τὸ δὲν πρόκειται, οὐσιαστικά, γιὰ ἱστορικὸ ἔργο. Ἡ ἱστορία ἀποτελεῖ τὸ δραματικὸ πλαίσιο, γιὰ νὰ πεῖ ὁ Σῶ τὰ δικά του. Καὶ ἂν ὑποθέσουμε ὅτι ὁ κ. Μουζενίδης χρησιμοποίησε σκόπιμα τὸ πολὺ «θέαμα»: γιὰ νὰ ἐπικαλύψει κάπως τὴν... ἀρχαιότητα τῶν λεγόμενων, τὸ ἀποτέλεσμα — πού ἔπρεπε νὰ τὸ ξέρει — εἶταν ν' ἀπομειωθεῖ περισσότερο ἢ βαρύτητά τους καὶ ν' ἀπομείνει μιὰ μελοδραματικὴ ἱστορία, χωρὶς σπουδαῖο πνευματικὸ ἀντίκρουσμα.

Τὸ δεύτερο λάθος του, πού τὸ ἔκαναν καὶ οἱ προηγούμενοι ἐδῶ ἐρμηνευτὲς τοῦ ἔργου καὶ γιὰ τὸ ὁποῖο εὐθύνεται, ὡς ἓνα σημεῖο, καὶ ὁ συγγραφέας, γιὰ τὴν ἀνακατεύει «φυσικότητα» τὰ σοβαρὰ μὲ τὰ εὐτράπελα (δὲν ὑπολογίζοταν πολὺ στὸν καιρὸ του

ή αίσθησις, η οποία είναι πάλι δυνάμει
άνεβα. Για την ακρίβεια, μιὰ τραγική φάρσα. Κι αυτό
ρυθμίζει κατ' ανάγκη ανάλογα την όλη όψη της
έρμηνείας. Είδαμε λοιπόν ένα τυπικό δράμα...
με πολλά άστεία, άποδοσμένο φυσικά με τον πιό
παλαιό ρεαλισμό. Πού τον δικαίωσε κάπως, καθώς
σημείωσα, ή καλή υπόκριση πολλών ήθοποιών
άλλα και τον άλλοίωσε δυσάρμονα ή φιλότιμη άνα-
νεωτική προσπάθεια κάποιων άλλων.

Και στην πρώτη περίπτωση διακρίθηκε ό κ. Δ.
Καλός, στο ρόλο του φανατικού "Αγγλου παπα
Ντέ Στογκαμπέρ, ιδιαίτερα στο β' μέρος, της σπα-
ρακτικής μεταμέλειάς του— άδιάφορο πόσο ταίρια-
ζε στο είδος αυτό των "Αγγλων ιερωμένων. 'Αλλά
σε ικανοποιητικό επίπεδο κινήθηκαν και οι κ.κ.
Φ. Τζεναράλης Κώσον, Γάλλος επίσκοπος—Δημ.
Καρέλλης Στρατηγός Ντυνουά— Δημ. Τερζόπου-
λος Ρομπέρ ντέ Μπωντρικουρ— Χρήστος Στερ-
γιόγλου 'Επιστάτης του και Κύριος του 1920— Ρ.
'Αξελός Μπερτράν ντε Πουλανζέ— Κ. Ζαχάρωφ
Κόμης του Γουώργουϊκ— Β. Γκόπης 'Αρχιεπί-
σκοπος— Ν. Βρεττός 'Ιεροεξεταστής— 'Ιάκ. Λε-
βισιάνος Κυανοπώγωνας και Χρ. Παπαστεργίου
Λάντβενυ. 'Αντίθετα ή κ. 'Αντ. Βαλάκου, μολονότι
χάρισε κάποιες ακριβές συναισθηματικές νότες στην
ήρωίδα, κακοδιδασγμένη καθώς φαίνεται, παραποίη-
σε σε μεγάλο βαθμό το ρόλο της. Εΐταν υπερβολικά
«κοριτσόπουλο», με πολλές «παιδικές άφέλειες»
—σε καταφανή αντίθεση και προς την πολλή σοφία
της— με τὰ πολλά τρεχαλητά, πηδηχτούλια και τὰ
έκρηκτικά γελάκια της. 'Η Παρθένα της 'Ορλεά-
νης υπήρξε, κατά την παράδοση, μιὰ τραχιά και
στιβαρή άντροκοπέλα —κι' έτσι στάθηκε ανάμεσα
στον άγριο κόσμο των πολεμιστών του Μεσαίωνα.
'Αλλά και ό κ. Γ. Λέφας παρεξήγησε το ρόλο του
Δελφίνου κι' έπειτα βασιλιά Κάρουλου. 'Η ιστορία
τον παρουσιάζει σαν ένα αδύναμο χαρακτήρα και
άνέμελο γλεντοκόπο στα νιάτα του, αλλά όχι ένα
μαμόθρεφτο και караγκιόζη. Και ή ποιητική άδεια
έχει τὰ όριά της, ιδιαίτερα σε μιὰ τυπικά ρεαλιστική
γραφή και σκηνική άπόδοση του μύθου. 'Ο ρεαλι-
σμός άπαιτεί, από αισθητική δεοντολογία, τή σχε-
τική έστω, ακρίβεια.

'Εξάιρετη ή μετάφραση του Δημ. Κωνσταντινί-
δη και ταιριασμένη στη σκηνική δράση, ή ωραία και
διακριτική μουσική των κ. και κ. Π. Σκουφή και
Τρισ. Καλοκύρη. 'Αλλά ό κ. Γ. Πάτσας όλίσθησε,
αυτή τή φορά, σε ακρότητες. Και αντίκρυ σ' ένα
συμβατικό σκηνικό, πού όμολογουμένως έξυπη-
ρετούσε άριστα την παράσταση, έντυσε, άνεξάιρετα,
όλον αυτόν τον κόσμο μέ, ώραϊα μέν, όπως πάντα,
σε σχέδια και χρωματισμούς, κοστούμια, αλλά με
υπερβολική χλιδή, για την ώρα και τον τόπο.
Και ή 'Ιωάννα έγινε μανεκέν αυλικών άμφιέσεων...
με πολεμικό θώρακα— έρήμην και της σωματικής
διάπλασής της, πού δέν βοηθοῦσε αυτά τὰ λούσα!

ΣΟΛΩΝ ΜΑΚΡΗΣ

Νικολάου Κ. Λούρου
'Ο τίτλος του βιβλίου του Νικολάου Κ. Λούρου «...» θέλει, βέβαια, να προετοιμάσει τον αναγνώστη: Στις σελίδες του θα βρεί τον άπολογισμό μιās ζωής. Μά ή ζωή αυτή δέν ήταν μόνο, — και δέν είναι, — μιὰ σειρά από γεγονότα πού δίνουν την εικόνα μιās οικογένειας με παράδοση και με άξιωματη-
μόνευτη προσφορά στον τόπο ή μιās σταδιοδρο-
μίας με έξαιρετικές έπιτυχίες, αλλά κάτι πολύ
περισσότερο και σημαντικότερο. Είναι οι διαδο-
χικές μορφές ενός πάθους, από ήλικία σε ήλικία
κι από έποχή σ' έποχή. Και το πάθος αυτό άδιά-
κοπα το πυροδοτούσε μιὰ άγωνιστική διάθεση,
πού, όποιους δρόμους κι άν πήρε στα πολλά χρόνια
της ζωής του Νικολάου Λούρου και σε όσο άνό-
μοιους τομείς κι άν χρειάστηκε να εκδηλωθεϊ,
έμενε το κύριο γνώρισμα του βίου του και το βα-
σικό κίνητρο για τή μεγάλη του πορεία, πού άρ-
χίζει από τον έλληνικό χώρο, άπλώνεται έπειτα
σχεδόν σε όλο τον κόσμο, ποτέ δέν περιορίζεται σε
μιάν έπιστημονική ειδίκευση ή και σε μιάν ευρύ-
τερη πνευματική ή καλλιτεχνική ένασχόληση και
καταλήγει σε μιὰ θαυμάσια σύνθεση: στον πλήρη
άνθρωπο.

Κι αυτό ακριβώς κάνει τον Νικόλαο Λούρο
άληθινή προσωπικότητα. 'Η λαμπρή θέση του στην
έπιστήμη είναι άναμφισβήτητη. Μά τοῦτο δέν
ήταν άρκετό για τον Λούρο, πού έριξε όλα τὰ τεί-
χη των ειδικοτήτων, έλευθερώθηκε από τους
περιορισμούς της έπιστήμης όπως την έννοούν
σήμερα οι περισσότεροι και θέλησε να φτάσει στην
έννοια και στο περιεχόμενο της μεγάλης έπιστή-
μης των αρχαίων χρόνων πού άπαιτούσε από τον
άνθρωπο να βλέπει τον κόσμο στο σύνολό του, να
μετέχει σε όλες τις άναζητήσεις του καιρού του,
να προκαλεϊ νέες και όλο να μετακινεί τὰ όρια
του πνευματικού βίου.

Διάβασα όλα τὰ μέρη του «Χτές», — «'Εημέ-
ρωμα», «Πρωί», «Μεσημέρι», «'Απόγευμα», «Σού-
ρουπο», «Βράδυ», «Νύχτα», — και δέν κουρά-
στηκα ούτε σε μιὰ από τις 448 σελίδες του. Εΐπα
πώς έχει ό Λούρος άγωνιστική ιδιοσυγκρασία,
— το λέει άλλωστε κι ό ίδιος, — μά πρέπει άμέ-
σως να προσθέσω ότι δέ σκέπτεται μόνο, δέν έχει
μόνο ιδέες, συχνά τολμηρές, και πάντα προοδευτι-
κές, αλλά και ξέρει να γράφει. 'Εχει λογοτεχνι-
κές ικανότητες πού τον βοηθούν να εκφράζει τον
έαυτό του και να δίνει όχι σε σύνοψη αλλά σε καλά
όργανωμένη ανασύνθεση και τις τρεις περιόδους
της ζωής του, την παιδική και την έφηβική ήλι-
κία, τους άγώνες του ώριμου άνθρώπου και έπι-
στήμονα και τὰ χρόνια της πλούσιας και κατα-
σταλαγμένης πείρας. 'Ετσι ζοῦμε μαζί του μιάν
'Αθήνα έντελώς διαφορετική από τή σημερινή,
περνάμε, πάλι κοντά του, από τις δύσκολες πολι-
τικές και έθνικές κρίσεις, γνωρίζουμε, με τις λίγο
βιαστικές ταξιδιωτικές έντυπώσεις του, άλλους
τόπους κι άλλους λαούς, και κρίνουμε, μέσ' από
τις σκέψεις του για τὰ σημερινά δύσκολα χρόνια,